

בירור בדין רודף

באחת ממלחמות ימינו בא"י, מסופר על מקרה טראגי באחד הקרבות, שבגלל ליקוי טכני בתקשורת, תקף בטעות כח ישראלי אחד לכח ישראלי שני, במטה הפיקוד שנודע על ההתרחשות הזאת הוחלט שאין מנוס אלא לחסל את הכח התוקף. ראיתי לבאר לענ"ד מה דעת־תורה בנדון.

גרסינו בסנהדרין דף ע"ב ע"ב אמר רב הונא קטן הרודף ניתן להצילו בנפשו קסבר רודף אינו צריך התראה, לא שנא גדול ולא שנא קטן. איתיביה רב חסדא לרב הונא יצא ראשו אין נוגעין בו לפי שאין דוחין נפש מפני נפש, ואמאי רודף הוא, שאני התם דמשמיא קא רדפי לה.

ובגמ' שם פריך על רב הונא דסובר דרודף אינו צריך התראה, מברייטא מפורשת דרודף צריך התראה, ובתחילה רצו לדחות פירכא זו באוקימתא דחוקה, ושוב תירצו דרב הונא הוא דאמר כתנא דמחתרת, דאמר מחתרתו זו היא התראתו. דהיינו דבא במחתרת דנחשב כרודף מ"מ סובר שם דלא בעי התראה. נמצא דמחלוקת התנאים היא, אי בעי רודף דין התראה.

ובמפרשים הסבירו טעם מחלוקתם, דנחלקו בגדר הדין דמצוה להמית הרודף, דמאן דסבר דבעי התראה, סובר דזה דין מיתה ממש ברודף, כעונש על רדיפתו, אלא שהתורה ציותה לכל אחד להמית לרודף ולא בעי בית־דין, וכיון דהוי דין מיתה ברודף לכן בעי התראה ככל חייבי מיתות בי"ד, ואידך מ"ד סובר דאין זה דין מיתה ברודף, אלא דין הצלה לנרדף, דהיינו דמצוה להציל הנרדף אפילו בנפשו של רודף, ולכן לא שייך כלל דין התראה ברודף. ועיין בטעם זה בנדע"ב יהודה ת' ח"מ סימן ס'.

ובטעם זה תלוי גם דין קטן הרודף, דאם זה דין מיתה ברודף לא שייך בקטן דין רודף שהרי אינו בריעונשין ואינו בכלל דינים, אבל אם זה דין בנרדף שצריך להצילו לא איכפת לן במה שהקטן הוא הרודף ומצילין את הנרדף בנפשו של הקטן הרודף.

והנה צריך להבין לרב הונא דסבר דקטן הרודף ניתן להציל בנפשו, והסברנו דטעמו משום דסובר דהוי דין הצלה בנרדף ולא איכפת לן אם הרודף

הוא קטן, א"כ הא דהקשה שם בגמ' רב חסדא לרב הונא ממתני' דאהלות פ"ז מ"ז יצא ראשו אין נוגעין בו לפי שאין דוחין נפש מפני נפש, והקשה ואמאי רודף הוא, ותירץ שאני התם דמשמיא קא רדפי לה, פירוש כיון דאין הפעולה נעשית בכוונת העובר אלא משמיא לא הוי העובר רודף. וקשה הא מ"מ כיון דסובר רב הונא דזה רק דין בהצלת הנרדף, ובמציאות הזאת תינוק זה רודף את אמו, ואם נמית אותו נציל את אמו שהרי ע"י לחצו היא מסוכנת, א"כ מה לי דמשמיא קא רדפי, ואינו רודף בכוונה, מ"מ יש להמיתו כקטן דעלמא משום הצלת הנרדף.

אמנם בירושלמי סנהדרין סוף פ"ח מיבעי ליה אי איכא דין רודף בקטן, ופריך שם לפשוט, ג"כ ממתני' דאהלות הנ"ל, ודחה שם דגבי מקשה לילד שהוציא העובר את ראשו לא שייך להרגו מדיון רודף משום דלא ידעינן מי רודף את מי, פירוש דכשם שאנו אומרים שהתינוק רודף את אמו הו"ה דאמו דוחקת ורודפת את התינוק, ולכן אין דוחין נפש מפני נפש. ומשמע בירושלמי בפשטות שלא כשיטת הבבלי, דלענין מקשה לילד אע"ג דמשמיא קא רדפי ע"י התינוק הוה מ"מ מיקרי התינוק שפיר רודף, אלא שאין לחייבו משום דגם אמו רודפתו. ולפי"ז ניהא מתני' דאהלות לרב הונא, אך לשיטת הבבלי קשה כנ"ל. והנה הרמב"ם מהלכות רוצח ושמירת הגפש פ"א, פסק כרב הונא. וכבר אמרנו שלרב הונא דין רודף עיקרו משום הצלת הנרדף, וכן באמת פירש הרמב"ם בהקדמת פרטי המצוות שם מצוה ו' וז"ל להציל הנרדף בנפשו של רודף, וכן שם בהלכה ו' כתב וז"ל אבל הרודף אחר חבירו להרגו אפילו היה הרודף קטן הרי כל ישראל מצווין להציל הנרדף מיד הרודף וכו', הרי מפורש מדבריו שזה דין הצלה בנרדף.

והנה שם בהלכה ט' שהביא דין המקשה לילד הזכיר שהעובר הוא כרודף משמע שנקט כשיטת הירושלמי הנ"ל, ומסתמא סבר כתירוצ' הירושלמי דבהוציא ראשו הטעם דאין נוגעין בתינוק משום ששניהן רודפין, וכנראה משום דנתקשה להרמב"ם כקושיתנו הנ"ל לרב הונא בתירוצ' דמשמיא קא רדפי המוזכר בבבלי. אך באמת דבריו בלתי מובנים ונראים לכאורה סותרים, שבסיום ההלכה שם כתב וז"ל, ואם משהוציא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש וזהו טבעו של עולם, הרי חזר לשיטת הבבלי דטעם משהוציא ראשו אין נוגעין משום דלא הוי רודף מפני שזה טבעו של עולם דהיינו תירוצ' הבבלי דמשמיא קא רדפי. ובעיקר דבריו הרמב"ם בהלכה ט' הרבו ראשונים ואחרונים לתמוה על הרבה תמיהות ונעתיק לשון הרמב"ם: אף זו מצות לא תעשה שלא לחוס על נפש הרודף, לפיכך הורו חכמים שהעוברת שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במיעיה, בין בסם בין ביד מפני שהוא כרודף אחריה להורגה, ואם

משהוציא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש וזהו טבעו של עולם עכ"ל, וקשה לדבריו: א. מה שכתב שאם העובר עדיין במיעיה מותר לחתוך משום דהוי כרודף, למה לי האי טעמא הא איכא למימר בפשטות משום דבמיעיה עדיין לא מיקרי נפש, ואין לעובר שום חשיבות לגבי האם שהיא נפש ונדחים כל המצוות לקיים נפש אחת מישראל, וכן באמת פירש רש"י שם בסנהדרין, וכן פשטות משמעות מתנ"י דאהלות שכתב גבי עובר במיעיה שמחתכין משום שחיה קודמין ובהוציא העובר ראשו תנן הטעם משום דאין דוחין נפש מפני נפש, משמע דברישא דמחתכין משום דלא מיקרי נפש, וכאשר הקשה כזאת בערוך השולחן ח"מ סימן תכ"ה, וכן פירש הטעם משום דלא מיקרי נפש, הסמ"ע בח"מ סימן תכ"ה. ב. הא מסקנת הגמ' בבבלי גבי מקשה לילד, דלא מיקרי העובר רודף אלא דמשמיא הוא דקא רדפי, א"כ כיצד כתב דהעובר רודף הוא, ואם תפס שיטת הירושלמי, למה נד משיטת הבבלי שלפניו אנו הולכין. ג. קשה מה שכבר הקשינו לעיל, למה בסיום דבריו פירש שאין נוגעין בו משום שזהו טבעו של עולם הרי סתר עצמו ממה שכתב קודם דמיקרי רודף, והשתא משמע שזה טבעו של עולם ולא מיקרי רודף כלל כמסקנת הבבלי, ועוד האריכו למעניתם: ועיין בחוות יאיר סימן ל"א, ובשו"ת גאוניי בתראי סימן מ"ה האריך מאוד בגידון דידן, והגודע ביהודה ת' ח"מ סי' נ"ט בסוף התשובה רמז עליהם שתירצו בדוחק, כמו"כ עמלו ליישב הג"ל בחידושי רבנו חיים ובאבן האול ובפנס שלמה לגאון רש"י פינס ז"ל, בחידושיהם על הרמב"ם ה' רוצח ושמירת הנפש פ"א, ואענה גם אני חלקי בט"ד, ולא ארחיק לכת, אלא בדרך המבוסס על היסודות המוזכרים בבבלי ובירושלמי בענין רודף וההולם את לשון הרמב"ם: ובטרם ניגש להמשך הבירור, ראוי להזכיר גם השגת הראב"ד שם על מה שהעתיק הרמב"ם המקור לדין רודף מהדרשה דוקצתה את כפה המוזכרת בספרי, וכוונת הראב"ד להקשות למה שבק כמה דרשות המוזכרות בסוגיין בבבלי. והנה השירי קרבן על הירושלמי שם בסנהדרין, כתב דמה שמתרץ בבבלי גבי עובר דמשמיא קא רדפי ומה שמתרץ בירושלמי דאיני יודע מי רודף את מי — הכל אחד, דגם כוונת הבבלי כיון דמשמיא קא רדפי אין אנו יכולין לעמוד על בירור הדברים ויתכן ששניהם רודפים זה את זה. ובאמת קשה להעמיס כוונה זו בדברי הבבלי, ולגבי הרמב"ם בכלל לא תעלה ארוכה לדרך זה, כמו שהזכיר השירי קרבן בעצמו שם.

וראוי לעניננו לעיין בדברי הירושלמי שהזכרנו, וז"ל הירושלמי סוף פ"ח דסנהדרין: רודף שנעשה גרדף מהו להציל את הרודף בנפשו של גרדף, גדול שנעשה, קטן מהו להציל את הגדול בנפשו של קטן, התיב ר' ירמיה והתנינו יצא ראשו ורובו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש, ר' יוסי בי ר' בון

בשם רב חסדא שנייא היא תמן שאין את יודע מי הרג את מי, ע"כ. ופירשו המפרשים דהבעיא של גדול שנעשה קטן, הכוונה אי אמרינן דין רודף גם בקטן, ומה שפשוט לרב הונא בבבלי מיבעי ליה להירושלמי, ורצה לפשוט הבעיא השניה מדין קטן המקשה לילד, ומשמע שם מן המפרשים דלענין בעיא ראשונה לא מייתי הירושלמי כלל מדין המקשה לילד ואין לזה שום שייכות, וקאי רק אבעיא שניה לענין קטן.

וקשה לי קושיא עצומה, דבפשטות הבעיה הראשונה, דמשמע שמסתפק בירושלמי, כיון דרודף ראשון כבר הותר דמו למיתה א"כ מה שנתחזק הנרדף מתוך אותה המריבה ונעשה רודף לא מיחשיב כדין רודף, דכיון דהוי עדיין בהמשך אותה המריבה הוי רדיפה זו כהשתדלות הנרדף להציל את עצמו מן הרודף, או כיון דבמציאות הפסיק הרודף את רדיפתו, ועכשיו הנרדף רודף והרודף נרדף יש להציל הרודף הראשון בנפשו של נרדף ראשון; א"כ לפי"ז שפיר יש לפשוט בעיא זו, מדין מקשה לילד. דהנה פשטות המשמעות דמתני' דאהלות, משמע דמיירי אפילו בחד תינוק בכל דין דמתניתין, דהיינו שכל זמן שהוא במיעה מחתכין אותו אבל אם תינוק זה עד שלא חתכו אותו הוציא ראשו שוב אין נוגעין בו, ועל כרחך מוכרח לומר כן, דאי בחד תינוק הדין אחר א"כ היה למתניתין לפרש ולחלק בכך, וזה דבר פשוט וברור לענ"ד. א"כ לפי"ז הא העובר שהיה מקודם במיעה והיה לו כבר דין רודף וכאשר כתב הרמב"ם כנ"ל, ואע"ג דבמיעה נמי אפשר לומר שגם היא רודפתו, מ"מ זה לא חשיב לכולם כיון שחייה קודמין, ולכן רק העובר נקרא רודף וכבר הותר להרגו, וא"כ עכשיו שהוציא ראשו דאמרינן שאין הורגין אותו אע"ג דהוי כבר רודף מקודם, ולמה אין הורגין אותו אפילו נימא דעכשיו אמו רודפתו ולא הוא מ"מ תיפוק ליה שיהרג מכת דהוי עדיין בהמשך המאבק של הקישוי לידה, א"א דאמו שהיתה נרדפת נעשית רודפת, וזה דומה ממש לבעיא ראשונה, ומדאמרינן בהוציא ראשו שאין נוגעין בו, הרי שפיר אפשר לפשוט דרודף שנעשה נרדף מצילין הרודף הראשון בנפשו של נרדף ראשון ורק כאן בהוציא ראשו אין דוחין נפש מפני נפש מפני ששניהן רודפין, וא"כ לכאורה אדרבא לבעיא ראשונה הפשיטותא ממקשה לילד קיימת גם אחרי דיהוי הירושלמי כמובן.

וגראה לפרש דברי הירושלמי, דשתי האבעיות הן על דרך אחד ותלויות בחקירה אחת, דהיינו דספיקת הירושלמי הוא כאשר הסברנו כבר לעיל מחלוקת התנאים בבבלי, דהיינו מהו גדר מיתה הרודף, אם דין מיתה ממש ברודף או דין הצלה בנרדף, ועל זה הביא הירושלמי דבחקירה זאת תלויות שתי האבעיות שהזכירם, שאם נאמר שזה דין מיתה ממש ברודף א"כ הסברא נותנת כיון שכבר נתחייב מיתה ברדיפתו במריבה זאת, אע"פ שבאותה המריבה נתחזק הנרדף

ורודף אחריו, מ"מ מותר להמיתו, שהרי עדיין זה בהמשך המריבה וכבר הותר דמו של הרודף למיתה, והו"ה לגבי בעית הקטן נימא דקטן הרודף אין הורגין אותו, כיון דזה דין מיתה ממש ברודף, וקטן עדיין אינו בריחויבא ואינו בכלל דינים: אך אם נאמר דזה דין הצלה בנרדף, הסברא נותנת לגבי הבעיא הראשונה דהיכא שנתהפך הנרדף ורודף אחר רודף ראשון א"כ במציאות סרה ההלכה של הצלתו, שהרי זה רק דין הצלה ובמציאות אינו זקוק כבר להצלה ולענין הרודף עצמו הא אמרינן דליכא כלל דין מיתה בו, וא"כ פשוט דאזלינן בתר השתא, שעכשיו הנרדף הוא הרודף, ויש להרוג הנרדף להציל הרודף הראשון, וכן לגבי בעית הקטן כיון דזה דין בהצלת הנרדף, הורגים הקטן, ולא איכפת לן שאינו בריחויבא כיון שאין זה דין בקטן עצמו. ולדברינו אתי שפיר דהירושלמי כאשר הביא לפשוט מדין מקשה לילד קאי שפיר על שתי האבעיות: דכוונת הירושלמי היתה מדחוינן דאין הורגין התינוק הרודף ש"מ דזה דין מיתה ממש ברודף ולא דין הצלה בנרדף, א"כ יש לפשוט לענין בעיא ראשונה, דאין הורגין הנרדף שנעשה רודף, משום דהא אמרינן דהיכא דהוי דין מיתה ממש ברודף א"כ כבר נתחייב מיתה במריבה זאת מקודם כשהיה רודף וכנ"ל, וכן יש לפשוט לענין בעיא שניה בפשיטות דאין דין רודף בקטן, וכאשר דחה בירושלמי דשאני התם ששניהם רודפין זה את זה, כוונת הירושלמי דלעולם אפשר לומר, דרודף הוי דין הצלה ולענין בעיא ראשונה אפשר לומר דהורגין לנרדף כיון דזה הוי דין הצלה גרידא וכנ"ל ולענין קטן שפיר הורגין אותו ושאני התם ששניהם רודפין. ועכשיו כבר לא נוכל להקשות קושיתנו דלעיל דנפשוט שנרדף שנעשה רודף אין הורגין לרודף ראשון, שהרי כאן אין הורגים לקטן אע"פ שהיה רודף ראשון וכנ"ל דהא אמרינן בודאי אי אתינן מכח דין הצלה לא שייך להרוג רודף קמא, ושמא דיחוי הגמ' הוי רק דיחוי בעלמא, ובאמת הטעם בתינוק המקשה לילד שהוציא ראשו שאין הורגין אותו משום שהוא קטן ואינו בריחויבא, דדין רודף הוי דין מיתה ממש ברודף, ולכן אין לפשוט כלום.

העולה מדברינו בהבנת דברי הירושלמי דיש עוד חילוק אחד לדינא, בדין רודף, אם זה דין ברודף או דין בנרדף. דבבבלי כבר מצינו נפקא מינא לדינא לענין התראה ולענין קטן, ובירושלמי ניתוסף לענין רודף שנעשה נרדף באותה מריבה, דאם זה דין מיתה ברודף עדיין הוא הרודף אע"פ שנעשה נרדף, ואם זה דין הצלה בנרדף כיון שנעשה הרודף הראשון נרדף, אמרינן השתא דהנרדף הראשון הוא הוא עכשיו הרודף.

והנה ראינו מה דמיבעי בירושלמי ולא איפשטי, מ"מ רב הונא בבבלי סנהדרין שם פשיט ליה דזה דין בהצלת הנרדף, ולכן סובר דקטן נהרג וגם רודף לא בעי התראה ופסק הרמב"ם כוותיה.

ונ"ל לחדש דבר חדש בדעת הרמב"ם בשיטת רב הונא, דאע"פ דסובר דזה דין הצלה בנרדף מ"מ סובר רב הונא דבאמת עיקר יסוד דין רודף זה דין הצלה, אך במציאות שהרודף הוא רודף בכוונה ובמזיד להרוג איש זה ולא שנא אם הרודף בכוונה הוא גדול או קטן, מ"מ כיון שרודף במזיד של רציחה, דין הצלה שאמרנו יוצר לאלו המזידים גם דין מיתה ממש בהם, אך מכיון שמעיקר הדין משום הצלה נגעו בו, לכן לא בעי התראה ולכן ממיתין נמי קטן. (אגב, בספר אבן-האזל שם כתב דמוכרחין לומר דאיכא גם דין מיתה ממש ברודף, משום דפטור קם ליה בדרכה מיניה דאמרינן נמי גבי רודף לא שייך לומר אלא אי איכא ברודף דין מיתה עיי"ש).

ונפקא מינא בזה מה שאנו מוסיפין שהם חייבים מיתה גם מדין מיתה ממש שבא עליהם מדין הצלה, לענין בעית הירושלמי הראשונה, דאם נימא דאיכא בקטן וגדול המכוונים במזיד לרדוף ולהרוג דין מיתה ממש ולו יהיה שזה נובע מדין הצלה, מ"מ מיסתבר למימר בהו דהיכי דנתהפך הנרדף ונעשה רודף ועדיין זה בהמשך המריבה אע"פ שמכת דין הצלה גרידא כבר בטלה הצלתו של נרדף כנ"ל מ"מ אכתי נשאר הדין מיתה ממש ברודף ראשון שניתוסף עליו, וממילא עדיין הרודף הראשון בר-מיתה, ואסור להרוג הנרדף שנעשה רודף, אמנם לגבי תינוק המקשה לילד ולכל דכוותיה שהיה אנוס גמור ולא נתכוון כלל להרוג וכמו דאמרינן בגמ' דמשמיא קא רדפי, א"כ או ליכא דין מיתה ממש ברודף כזה, אלא רק מכח הצלה גרידא: ולכן אפילו בתינוק שכבר היה רודף במעי אמו מקודם ועכשיו הוציא ראשו ופסקינו דאין הורגין אותו, אע"פ דאפילו נימא דעכשיו אמו רודפתו ליהוי כנרדף שנעשה רודף ובדין מיתה ממש ברודף הא עדיין הורגין לרודף ראשון, אך כיון דאמרינן דסובר רב הונא דבתינוק המקשה לילד אין כאן דין מיתה ממש אלא רק דין הצלה ולכן בהוציא ראשו אם היתה אמו לבד רודפתו היינו הורגין לאמו אך מכיון ששניהן רודפין אין דוחין נפש מפני נפש.

ובשיטה זאת נתפרש יפה להרמב"ם סוגית הש"ס שם בסנהדרין, דמה שהקשה רב חסדא לרב הונא יצא ראשו אין נוגעין בו לפי שאין דוחין נפש מפני נפש ואמאי רודף הוא, — קושית רב חסדא אולה על כרחך גם אחרי תירוצו בירושלמי שם, שהוא בעצמו תירץ בהוציא ראשו דשניהם רודפין, וא"כ מה פריך הכא לרב הונא, אלא ע"כ הבין שזה עדיין לא מספיק לרב הונא, והיינו שהבין שרב הונא סובר דאע"ג דדין רודף זה דין הצלה מ"מ זה יוצר גם דין מיתה, וסבר דרב הונא סובר כן בכל אופני רודף שבעולם, לכן פריך רב חסדא לרב הונא לטעמך אפילו נאמר דבהוציא ראשו שניהם רודפים, מ"מ כיון דסברת דאיכא נמי דין מיתה ממש ברודף א"כ תיפוק ליה דתינוק זה

רודף הוא מכח שבעודו במעיה היה לו כבר דין רודף, ובדין מיתה ממש הא אמרת אפילו נתהפך הנרדף להיות רודף אכתי דין רודף לרודף ראשון, ועל זה תירץ רב הונא אע"פ דאמת הוא דעובר זה כבר היה רודף מקודם במעי אמו מ"מ כיון דרודף זה משמיא קא רדפי, ואינו עושה במזיד ובכוונה א"כ כאן זה דין הצלה גרידא, ולכן לא שייך להרגו מכח דהוי כבר רודף מקודם, ולכן אין דוחין נפש מפני נפש לא לאמו ולא לעובר משום דשניהם רודפין. ובוזה יתורץ יפה מה שהקשינו להבין מה תירצו בגמ' משמיא קא רדפי תיפוק ליה דמדיון הצלה לא נפקא לן מידי מה שמשמיא קא רדפי והשתא אתי שפיר.

ויסודו של רב הונא שפירש בו הרמב"ם — לדברינו — דסובר דלענין רודף במזיד ובכוונה בין קטן ובין גדול איכא גמי דין מיתה ממש נוסף לדין הצלה, ולענין תינוק המקשה לילד וכל דכוותיה ליכא רק דין הצלה, סובר הרמב"ם דהוא מכח הספרי דיליף דין רודף מלא תחוס וכו', והקשה הראב"ד שזה בספרי, וכוונתו למה שבק הרמב"ם כל הלימודים שבתלמודין, אך נראה דלא שבק, אלא הוסיף עליהם, דכל הדרשות שבתלמודין מורין על רודף בכוונה, אמנם לשון לא תחוס משמע שמיירי ברודף כזה שמתעורר רחמים עליו שלא להרגו, ויש להבין דהיינו בתינוק המקשה לילד שאין בו שום אשמה כלל ואין מכיוון ורק משמים קא רדפי, וכן כל דכוותיה על זה בא הציווי דלא תחוס, דהיינו דאע"פ דדין מיתה ממש ליכא בכהאי גוונא מ"מ לא תחוס עליו מכח הצלה גרידא של הנרדף, ומתורץ הקושיא של הראב"ד.

וניגש עתה עוד פעם לכל דברי הרמב"ם התמוהים שהזכרנו ונמצא עולים יפה בטוב טעם ודעת.

דהנה כבר ביררנו שדעת הרמב"ם בביאור הגמ' בבבלי סנהדרין שם, דאנו צריכין לשתי הסברות גם יחד בדין הוציא ראשו, סברת הירושלמי דשניהן ירדפין וסברת הבבלי דמשמיא קא רדפי, דשתי הסברות האלו צריכות זו לזו ומשלימות זו את זו כנ"ל, והנה הרמב"ם שם בהלכה ז' פירש המקור לדין רודף מקצותה את כפה המוזכר בספרי ותמה הראב"ד מה ששבק המקורות בתלמודין ועל זה כבר ביארנו לעיל דהרמב"ם לא שבק אלא אחז בוזה ובוזה ונצרך לדספרי משום חידוש שנתחדש בו דמשמע שבא להשמיענו דבמציאות ברודף שהוא אנוס גמור ואינו רודף בכוונה כלשהי והוי בבחינה שראוי לחוס עליו מ"מ אמרה תורה לא תחוס, ואע"פ דבפשטות הקרא לא מיירי באשה כזו שעושה באונס גמור, מ"מ מיתור הלימוד למידין מדיק משמעות זאת, וכיון דבפשטות אפשר למילף מכאן גם על כל מיני רודפים, לכן לא האריך להביא הרמב"ם גם שאר הלימודים, כדרכו:

ואתי שפיר לדברינו גם כל מה שקשה שם בהלכה ט' ואצטט עוד פעם

דבריו לבארם בפרטות: „אף זו מצות לא תעשה שלא לחוס על נפש הרודף לפיכך הורו חכמים שהעוברה שהיא מקשה לילד מותר לחתוך העובר במעיה“ — לשון לפיכך צריך כאן הסבר, הא כבר פירש מקודם יפה מה אנו למדין מקרא דלא תחוס, א"כ מאי בעי בלפיכך דמשמע שזה עיקר כוונת הקרא, אמנם לדברינו כן הוא, שכוונת הרמב"ם בזה לומר דהחכמים הבינו מיתור קרא זה שבא להשמיענו במציאות של רודף שאין בו אשמה כלל כנ"ל, לכן לפיכך הבינו מקרא זה חכמים שהעוברה שהיא מקשה לילד הורגין אותו משום שהוא רודף אע"פ דמשמאי קא רדפי כמו שסיים בסוף ההלכה שזהו טבעו של עולם, מ"מ הורגין אותו מכח דין הצלה גרידא של הנרדף והיינו מגילוי דלא תחוס, ואע"ג דבמעיה אין צריך לדין רודף, שהרי בפשטות דמתני' דאהלות משמע דבמעיה מותר להרגו משום שאינו נפש, מ"מ האמת הוא שאפשר להרגו גם מדין רודף, (וכבר כתבו המפרשים מאי נפקא מינא אי איכא עליו גם דין רודף, עיין בהנהגות רע"ק באהלות שם). ועיקר כוונת הרמב"ם מה שהזכיר כאן שנהרג מכח רודף, להשמיענו הדוגמא מה שבא ללמדנו הקרא דלא תחוס, ואנו נלמד מזה לכל דכוותיה, ועוד נתכוין בזה להשמיענו ביאור דבריו שבסוף ההלכה, מה שכתב: „ואם משהוציא ראשו אין נוגעין בו שאין דוחין נפש מפני נפש וזהו טבעו של עולם“, וכבר ביארנו איך פירש ענין זה בגמ' שם, וכך גם פירושו כאן, דמה שפירש שאין דוחין נפש מפני נפש כוונתו לטעם הירושלמי משום ששניהן רודפין זה את זה והא דסיים וזהו טבעו של עולם כוונתו במה שרמז בתחלה דגם במעיה מיקרי כבר התינוק רודף א"כ איך אמרינן עכשיו בהוציא ראשו דאין דוחין נפש מפני נפש כיון ששניהם רודפין תיפוק ליה דנהרג התינוק מכיון שהיה לו כבר דין רודף מקודם וא"כ עכשיו אפילו נימא שאמו לבד רודפתו, הא הוי כדין נרדף שנעשה רודף, ואם אנו אומרים שיש דין מיתה ממש ברודף הא פסקינן דעדיין איכא דין מיתה ברודף ראשון ובעובדא דידן היינו בתינוק, ועל זה סיים הרמב"ם דאמנם כאן בתינוק לא נימר כר, דכיון שזהו טבעו של עולם א"כ נפקא דיניה רק מכח לא תחוס דאשמעינן שזה רק דין הצלה גרידא בנרדף, ובכהאי גוונא הא לא אמרינן דעדיין הרודף הראשון הוא הרודף גם עכשיו, אלא הנרדף נעשה רודף, והיה ראוי להרגו את אמו אם היא רודפתו לבד, ולכן הביא גם הטעם השני שאין דוחין נפש מפני נפש וכוונתו לטעם הירושלמי ששניהן רודפין והכל שריר ובריר בס"ד.

והנה, זה מכבר חקרתי מה הדין בשני אנשים שנצים יחדיו בשות, וכל אחד מתכוין להרוג את חבירו, דהא במציאות כזאת שניהם רודפים ושניהם נרדפים, האם נאמר דכיון דשם רודף על כל אחד, מצוה להרוג את האחד וע"י זה נציל את השני, שאם לא כן ייתכן ששניהם יהרגו זה את זה, והמציל יכול

לבחור כאוות נפשו, שהרי על שניהן דין רודף, או שמא נאמר כיון ששניהם רודפים זה את זה, שב ואל תעשה עדיף ואין דוחין נפש מפני נפש, ועוד דהא לשניהם גם דין נרדף שיש מצות הצלה לכל אחד. והנה בירושלמי שהבאנו לעיל לענין מקשה לילד שהוציא ראשו אין הורגין לשום אחד משום דשניהם רודפין זה את זה, ואין דוחין נפש מפני נפש, הרי מבואר בפשיטות חקירתנו. אמנם אמת דבמפרשים שם מבואר דכוונת הירושלמי דשניהם רודפים זה את זה, דמשמע בבת אחת, אך בדקדוק לשון הירושלמי לא משמע כן, דגרסינן שם, „שנייא היא תמן שאין את יודע מי הרג את מי“, לשון זה משמע דהטעם דאין דוחין נפש מפני נפש, לאו משום דבבת אחת רודפין זה את זה, אלא המשמעות דלפעמים האשה מתחזקת ורודפת לתינוק, ולפעמים מתגברת תנועת התינוק ודוחק ורודף לאמו, וכיון שאין אנו יודעין לכיון השעה מי הוא הרודף את מי כדי שגדע מי הוא הנרדף לכן מספק נפשות אמרינן שאין דוחין נפש מפני נפש, וא"כ לכאורה אדרבא משמע מירושלמי דהיכא דיהא ברור ששניהם רודפים בבת אחת ממש, שפיר ניתן רשות למציל להציל אחד משניהם. אך נראה לי סברא פשוטה דהו"ה דרודפין זה את זה בבת אחת גמי הדין דאין דוחין נפש מפני נפש, דהרי סתמא דמתני' משמע דבכל מקשה לילד כך הדין דאין דוחין, ובמציאות משכחינן שגם האם וגם הולד נימוקין בבת אחת בצער הקישוי לידה בכל משך זמן הקישוי לידה, אלא נראה דכוונת הירושלמי דנקט כהאי לישנא משום דקייילין הלכתא דאי אפשר לצמצם לא בידי אדם ולא בידי שמים עיין בכורות י"ח ע"א, ולכן ג"כ לענין רדיפה לא שייך לומר שיהיו רודפים ממש ברגע אחד, אלא אמרינן בכל פעם שאחד מתחזק ושני מתרפה. והנה כבר כתבנו לעיל דגם הרמב"ם סובר דעת הירושלמי הזאת, וא"כ דעתו דבשניהם רודפים זה את זה בבת אחת, אין דוחין נפש מפני נפש, וכן מצינו המתברר בח"מ סימן תכ"ה בדין מקשה לילד העתיק לשון הרמב"ם, ומשמע דהולך בשיטתו.

המורם מכל האמור לענין שאלתנו, דהיכא שהכח הא' תקף הכח הב' בטעות והכח הב' לא השיב במלחמה, אע"פ שלא נתכוין הכח הא' אלא לאויב, מ"מ הוי הכח הא' דין רודף כמו בעובר המקשה לילד שכתב הרמב"ם דהוי רודף אע"ג דמשמיא קא רדפי, מ"מ הוי להו דין רודף משום הצלת הנרדף שהם אנשי הכח הב' שנתקף ודין הצלתם מכח לא תחוס כנ"ל, אך אם השיב הכח הב' במלחמה ונמצא עכשיו ששניהם תוקפים זה את זה, הרי שניהם רודפים זה לזה, ואז הדין שב ואל תעשה ואין דוחין נפש מפני נפש, ואין לומר כיון דכח א' היה מתחלה הרודף א"כ כבר נפסק דין מיתה עליו, ושוב אפילו נתהפך הנרדף ורודף לרודף ראשון, ואמרינן לעיל דכיון דהוי עדיין בהמשך המריבה שפיר

הוי לרודף הראשון דין רודף אף בנתהפך, הא אמריגן גמי לעיל דה"מ ברודף בכוונה ובמזיד אבל בנידון דידן שהוי בבחינת משמיה קא רדפי, הא הוי זה מדין הצלה גרידא, ואין כאן דין מיתה ממש לרודף ראשון ולכן השתא כיון ששניהן רודפין אין דוחין וכו', וממילא לפי"ז דזה רק מדין הצלה היכא שנתגבר כח הב' שנתקף והדף את התקפת הכח הא' עד שגרם לו למצב של נסיגה והכח הב' רודפם נמצא דעכשיו הדין שהכח הב' הוא הרודף ולו הדין רודף. כל זה כתבתי דרך פלפול להלכה ולא למעשה, וה' ישמור צאתנו ובואנו מעתה ועד עולם אמן סלה.